

K „POLSKÉMU ČÍSLU“ KRITICKÉHO MĚSÍČNÍKU

Václav Černý, všestranný esejista, literární kritik a vědec, se zajímal především o cizí literaturu a byl orientován hlavně na literaturu západní. Psal studie o literatuře francouzské, španělské a italské, německé, anglické a samozřejmě také české. Z ostatních slovanských literatur psal pouze o ruské literatuře. Můžeme tedy tvrdit, že právě ji (ruskou literaturu) považoval nikoliv za slovanskou, nýbrž za světovou. Literární zájem Černého o Polsko nebyl příliš velký. Je třeba ovšem připomenout, že Černý se narodil blízko Náchoda – střediska polonofilů na česko-slezském pomezí. V tomto městě pracoval víc než čtvrtinu století Josef Matouš, kritik a překladatel polské literatury (mimo jiné Mickiewicze, Słowackeho a Norwida) a jeden z nejhorlivějších polonofilů v meziválečném Československu, za války Halasův průvodce v jeho překladatelské práci z polštiny.¹ Václav Černý vzpomíná Polsko u příležitosti historických reflexí ve svých *Pamětech*, když píše o vypuknutí druhé světové války² a o pádu varšavského povstání³. Zradu Československa západními demokratickými státy v roce 1938 přirovnává k opuštění Poláků po listopadovém povstání roku 1830.⁴

Těžko bychom očekávali polská témata v první sérii *Kritického měsíčníku*, v době protektorátu by zřejmě neprošla cenzurou. V době okupace však vznikly četné překlady polské literatury a nejaktivnějším překladatelem byl František Halas, který převedl do češtiny Mickiewiczova díla.⁵ Černý vzpomíná v *Pamětech* svou četbu Mickiewicze⁶ a také

1 Viz J. Baluch: úvod in: *Franciszek Halas, Wybór poezji*, Wrocław 1975, s. 38.

2 V. Černý: *Paměti II (1938–1945)*, Brno 1992, s. 116.

3 Tamtéž, s. 350.

4 Tamtéž, s. 73.

5 Viz J. Baluch: úvod in: *Franciszek Halas, Wybór poezji*, Wrocław 1975, s. 37.

6 V. Černý: *Paměti III (1945–1972)*, Brno 1992, s. 373, 410.

jeho vliv na polské národní osvobozenécké hnutí.⁷ O Mickiewiczovo dílo se zajímal Černý už dříve, v době svých studií romantického titanismu. Mickiewicz, který byl trvalou součástí českého kulturního povědomí, byl tedy pro Václava Černého zástupcem evropského romantismu.

Těsně po válce, v číslech 3-5 a 6-7 *Kritického měsíčníku* z roku 1945 nacházíme důležité články Václava Černého – *Mezi Východem a Západem* a *Ještě jednou: mezi Východem a Západem*.⁸ Černý v těchto člancích píše o ideji středu Evropy, o jejích společenských kulturních kořenech a historických zkušenostech. Zatímco východní politická orientace je už neodvolatelná, Černý poukazuje na nutnost udržení styků se západní kulturou. „Se Západem musíme stůj co stůj udržet živý a zúrodnující duchovní styk, neboť jsme západním národem svou prastarou kulturou, a přervat toto odvěké spojení znamenalo by upadnout v krizi duchovní bezradnosti a mátožnosti bez pevných základů.“⁹ Po svém pobytu ve Francii píše Černý ještě jednou o středu Evropy: „...neboť teprve tam jsem si plně uvědomil, co u nás nikterak samozřejmě jasno a proč u nás západoevropská intelektualita doslova doufá a což nám tedy ukládá zvýšené povinnosti: že jsme v tuto chvíli na světě v postavení národa privilegovaného, jsouce – vedle strašlivě vyčerpaných Poláků – jediným národem kultury vysloveně západní vcházejícím nově do sféry rozhodného politicko-kulturního vlivu ruského. Otázku kýžené syntezy je nám dáno, ba uloženo řešit prvním a možná: příkladně pro celou Evropu.“¹⁰

Pocit společného osudu a společné kultury způsobil těsně po válce zintenzivnění polsko-českých oficiálních kontaktů. V prvních poválečných letech polsko-české styky činily víc než polovinu všech zahraničních kontaktů polské literatury. Bližší styky navázali v roce 1946 polští spisovatelé, které v Československu přijímal František Halas jako předseda Syndikátu spisovatelů. Polsko reprezentovali tehdy mimo jiné Jerzy Andrzejewski, Zofia Nałkowska a Julian Przyboś. Na jaře roku 1947 proběhla v Polsku návštěva, které se zúčastnil František Halas, Marie Pujmanová, Václav Řezáč a A. C. Nor a Slováci Rudolf Brtáň a Pavel Bunčák.¹¹

7 Tentýž: *Paměti II (1938–1945)*, Brno 1992, s. 73.

8 V. Černý: *Mezi Východem a západem*, *Kritický měsíčník* 1945, s. 69. V. Černý: *Ještě jednou: mezi Východem a Západem*, *Kritický měsíčník* 1945, s. 141.

9 Tamtéž, s. 73.

10 Tamtéž, s. 141.

11 J. Baluch: úvod in: *Franciszek Halas, Wybór poezji*, Wrocław 1975, s. 58.

Tehdejší pocity Františka Halase z Polska souzněly s výše citovaným Václavem Černým. Ve svém dopise ženě napsal Halas příznačnou větu, kterou později škrtila jak česká tak polská cenzura: „S Němci už nejde, s Rusama se nechce a tak se s celou nadějí obracejí na nás.“¹² Byl to dokonce i oficiální názor vládních činitelů.

Právě 10. 3. 1947 v Pompejském sálu varšavského Belvederu byla podepsána Smlouva o přátelství a oboustranných vztazích mezi Polskou republikou a Československou republikou.¹³ Byla to první smlouva svého druhu mezi těmito dvěma státy, protože předválečná dohoda nebyla ratifikována polským parlamentem.¹⁴ Na tuto smlouvu navazovala v červenci téhož roku kulturní smlouva polsko-československá. Takže dnes, když oslavujeme v Praze padesáté výročí založení Ústavu pro českou literaturu AV ČR, oslavujeme zároveň i půl století oficiálních polsko-českých kulturních vztahů. Tyto smlouvy a obecná vůle po spolupráci vytvořily tehdy naději na kulturní výměnu a na zvýšení publikační a překladatelské činnosti.

Mimo jiné v dubnu 1948 v dvojčísle 7-8 *Kritického měsíčníku*, redigovaného Václavem Černým, najdeme poezii mladých polských básníků¹⁵ a také text Bohuše Balajky *Vydávání klasiků v Polsku*, který byl informací o nakladatelském trhu v Polsku a v této době častých vydáních klasiků, např. renesanční literatury – Mikołaje Reje z Nagłowic a Jana Kochanowskeho, mnohých reedic autorů období romantismu – Adama Mickiewicze a Julia Słowackeho, a pozitivismu – Bolesława Prusa, Henryka Sienkiewicze a Elizy Orzeszkove, dokonce až k autorům žijícím – Marii Dąbrowske, Zofii Nałkowske, Jerzeho Andrzejewského, Antoniego Słonimského, Adama Ważyka, Mieczysława Jastruna a dalších.¹⁶ Toto číslo *Kritického měsíčníku* představilo také poezii čtyř polských současných básníků: Antoniego Słonimského a jeho známý *Poplach*, *Malé slunce* Juliana Przybošic, *Na téma reflektorů* Adama Ważyka a *Píseň o konci světa* Czesława Miłosze. Všechny tyto texty přeložil Jaroslav Závada. Jsou to vesměs významní autoři polské poválečné poezie. Czesław Miłosz se stal o 34 let později nositelem Nobelovy ceny za

12 Tamtéž, s. 57.

13 W. T. Kowalski: *Polityka zagraniczna RP 1944–1947*, Warszawa 1971, s. 348.

14 A. Rolow: *Polska–Czechosłowacja. Gospodarka, współpraca*, Warszawa 1971, s. 32.

15 Z nové polské poezie, *Kritický měsíčník* 1948, s. 171.

16 Tamtéž, s. 191.

literaturu. Jeho básně se po válce objevovaly i v jiných českých časopisech, například v *Bloku*.

Kromě Jaroslava Závady překládal Miłosze a jiné polské básníky také básník Jan Pilař. Ten pořídil tehdy antologii *Polské bojující poezie* s básní Czesława Miłosze *Každý už pohrdá jimi*. Tyto literární události ukazují jistý směr polsko-českých kulturních styků, které po roce 1948 byly bohužel přerušeny. Události tohoto roku způsobily, že *Kritický měsíčník* přestal vycházet a někteří polští básníci jako by pro oficiální nakladatelství zemřeli. V nové antologii s názvem *Nová polská poezie*, vydané v roce 1952, už Miłosze nenajdeme.¹⁷ Tím byl nastolen nový směr česko-polských vztahů. Tradice *Kritického měsíčníku* byla na dlouhá léta zavržena.

Václav Černý, postava přímo klíčová pro kulturní dění v Čechách v době 1945–1948, není v Polsku znám, až na velmi úzký kruh polských romanistů, kteří jej občas citují jako badatele románských literatur. Jediná Černého studie, *O povaze české kultury*, byla vydána v polském samizdatu teprve v roce 1989¹⁸. Na tuto studii navazovala v poslední době Maria Bobrownicka ve svém pokusu o zásadní revizi vztahů slovanství k Evropě, zvláště u západních a jižních Slovanů¹⁹.

Text *O povaze české kultury* byl první studií Václava Černého, kterou jsem četla během svých polonistických studií na Opolské univerzitě. Když jsem se po absolvování této univerzity zúčastnila několikaměsíčního kurzu české literatury na Olomoucké univerzitě, všimla jsem si během přednášek a seminářů, že je Václav Černý hojně citován jako nejvyšší vědecká a mravní autorita. A právě proto, když jsem začala postgraduální studium, rozhodla jsem se připravit pro polské publikum publikaci o *Kritickém měsíčníku*. Tento příspěvek je prvním pokusem na toto téma.

17 *Nová polská poezie*, Praha 1952.

18 V. Černý: *Europejskie źródła czeskiej kultury*, Kraków 1989.

19 M. Bobrownicka: *Narkotyki mitu: szkice o świadomości narodowej i kulturowej Słowian Zachodnich i Południowych*, Kraków 1995.